

WIELOKULTUROWOŚĆ SPOŁECZEŃSTWA POLSKIEGO – WYZWANIA EDUKACYJNE I BADAWCZE

MULTICULTURALISM OF POLISH SOCIETY – EDUCATIONAL AND RESEARCH CHALLENGES

Hanna Arciszewska^{1,E-F}

¹Katedra Pedagogiki Ogólnej i Opiekuńczej, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Polska

¹Department of General and Welfare Pedagogy, University of Warmia and Mazury in Olsztyn, Poland

Arciszewska, H., Wielokulturowość społeczeństwa polskiego – wyzwania edukacyjne i badawcze / Multiculturalism of Polish society – educational and research challenges, *Rozprawy Społeczne / Social Dissertations*, 17, 1-19. <https://doi.org/dodać:10.29316/rs/162406>

Wkład autorów/
Authors' contribution:
A. Zaplanowanie badań/
Study design
B. Zebranie danych/
Data collection
C. Dane – analiza
i statystyki/
Data analysis
D. Interpretacja danych/
Data interpretation
E. Przygotowanie artykułu/
Preparation of manuscript
F. Wyszukiwanie i analiza
literatury/
Literature analysis
G. Zebranie funduszy/
Funds collection

Tabele/Tables: 0

Ryciny/Figures: 0

Literatura/References: 34

Otrzymano/Submitted:
19.02.2023

Zaakceptowano/Accepted:
20.03.2023

Streszczenie: Artykuł ma charakter przeglądowy. Przedstawia wielokulturowy charakter społeczeństwa polskiego. W tekście uwzględniono rys historyczny, charakterystykę obecnie występujących w Polsce mniejszości z podziałem na mniejszości narodowe i etniczne oraz wyzwania edukacyjne i badawcze wynikające z omawianego zagadnienia. Celem artykułu jest ukazanie różnorodności społeczeństwa polskiego oraz wskazanie wyzwań edukacyjnych i badawczych wynikających z omawianego zagadnienia.

Materiał i metody: W artykule zastosowano przegląd literatury zgodnie z przyjęciem następujących kryteriów (pytań): a) w jaką dyscyplinę wpisuje się omawiane zagadnienie? b) w jaki sposób dookreślić temat? Na jakich aspektach się skupić? c) co już wiadomo w wybranym temacie? d) kto poruszał podobne zagadnienie? e) które z omawianych wątków warto poszerzyć w odniesieniu do nauk społecznych.

Wyniki: W wyniku analizy literatury dokonano opisu zagadnienia wielokulturowości na przestrzeni lat oraz przedstawiono charakterystykę występujących mniejszości narodowych i etnicznych.

Wnioski: Występująca wielokulturowość wymaga zmierzenia się z nowymi wyzwaniami o charakterze edukacyjnym i badawczym.

Słowa kluczowe: mniejszość etniczna, mniejszość narodowa, wielokulturowość, mniejszość w Polsce

Summary: The article presents the multiculturalism of Polish society, taking into account the historical background and the existing national and ethnic minorities. Analyzing the diversity and complexity of the concept resulting from the coexistence of different cultures and religions, the author analyzes the educational and research challenges.

Material and methods: The article uses a literature review in accordance with the following criteria (questions): a) what discipline does the discussed issue belong to? b) how to specify the topic? What aspects to focus on? c) what is already known about the selected topic? d) who raised a similar issue? e) which of the discussed threads are worth expanding in relation to social sciences.

Results: As a result of the analysis of the literature, the issue of multiculturalism over the years was described and the characteristics of the existing national and ethnic minorities were presented.

Conclusions: The existing multiculturalism requires facing new educational and research challenges.

Keywords: ethnic minority, national minority, multiculturalism, minority in Poland

Adres korespondencyjny: Hanna Arciszewska, Katedra Pedagogiki Ogólnej i Opiekuńczej, Uniwersytet Warmińsko - Mazurski w Olsztynie, Żołnierska 14 A, 10-561, Olsztyn, Polska; email: hanna.arciszewska@wp.pl, ORCID: 0000-0003-3110-6126

Copyright by: Akademia Białska Nauk Stosowanych im. Jana Pawła II, Hanna Arciszewska

Czasopismo Open Access, wszystkie artykuły udostępniane są na mocy licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-użycie niekomercyjnej-na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-SA 4.0, <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>).

„Wielokulturowe” może być dziś w Polsce wszystko, albowiem wielokulturowość jest w modzie i bardzo dobrze się sprzedaje.

Wielokulturowe wsie i miasteczka goszczą wielokulturowe festiwale i wielokulturowe jarmarki, na których serwowane są potrawy dowodzące dawnej wielokulturowości regionu.

Agnieszka Pasięka

Today, anything in Poland can be referred to as “multicultural” for multiculturalism is in vogue and sells very well.

Multicultural villages and towns host multicultural festivals and multicultural fairs, serving local dishes as evidence for the region’s past multiculturalism.

Agnieszka Pasięka

Wstęp

Historia Polski pokazuje, jak duże znaczenie odegrała w procesie tworzenia wielokulturowości. Vasyuta (2005) pisze, że Polska zawsze była krajem wielokulturowym i wielowyznaniowym. Od Polaków, więc, taka sytuacja wymagała otwartości oraz tolerancji wobec występującej „inności” kulturowej, narodowej, jak również religijnej (Vasyuta, 2005). Analiza literatury przedmiotu, pokazuje, że w średniowieczu Polska pełniła funkcję „ochronną”, gdzie schronienia szukała grupa judaistów i dyskryminowanych Czechów. Jak podają Krajewska-Kułak i Łukaszuk (2010), „Polska stała się jednym z nielicznych ośrodków tolerancji i bezkonfliktowego współżycia różnych kultur” (Krajewska-Kułak, Łukaszuk, 2010).

W czasach I i II Rzeczypospolitej grupy etniczne, wyznaniowe, narodowe, kulturowe, językowe stanowiły istotny element systemu na terytorium społeczeństwa Polskiego, chociaż jak wynika z literatury przedmiotu, nie stanowiły one spójnej całości. Mimo znaczącej liczby mieszkańców innej narodowości (około 30%), występujące mniejszości nie miały zapewnionych praw (Kubiszyn, 2007). Co więcej, ich występowanie było traktowanego, jako element destabilizujący ówczesne państwo. Cytując za Kubiszyn (2007), „mniejszości nie miały zagwarantowanych równych praw i przywilejów, w sferze polityki społecznej promowano model asymilacji i integracji kulturowej” (Kubiszyn, 2007). Dyskryminacja mniejszości w okresie międzywojennym, brak politycznego i edukacyjnego wsparcia ze strony społeczeństwa oraz świadomość nacechowana stereotypami i lękiem, spowodowały, że pojęcie wielokulturowości nie nabrało innego wymiaru (Kubiszyn, 2007).

Sytuacja mniejszości w Polsce uległa zmianie po 1945 roku (Krajewska-Kułak i in., 2010). W wyniku akcji wysiedleńczej, zmiany granic, liczba występujących mniejszości po II wojnie światowej wynosiła mniej niż 3% ogółu społeczeństwa (Kubiszyn,

Introduction

Throughout its history, Poland has decisively contributed to the development of multiculturalism. Vasyuta (2005) argues that Poland has always been multicultural and multireligious. The Polish people have absorbed the ideas of openness and tolerance through centuries of coexistence with people who were different in cultural, national, as well as religious terms (Vasyuta, 2005). In the Middle Ages, Poland welcomed and provided shelter and protection to Jews and Czechs who sought refuge in Poland. Krajewska-Kułak and Łukaszuk (2010), explains that Poland has become one of the few centers of tolerance and conflict-free coexistence of different cultures (Krajewska-Kułak, Łukaszuk, 2010).

During the First and Second Republic of Poland, ethnic, religious, national, cultural, and linguistic groups were an important part of the social system, although they did not form a coherent whole. Despite the significant share of other nationalities in Poland’s population (around 30%), the minorities did not enjoy full rights (Kubiszyn, 2007). Time and again, they were increasingly seen as a destabilizing element in the state. Kubiszyn (2007) also confirms that minorities did not enjoy equal rights and privileges, while cultural assimilation and integration were promoted as important pillars of the social policy (Kubiszyn, 2007). The concept of multiculturalism failed to gain any new dimension in the period between the two World Wars, in conditions of discrimination against minorities, in the absence of political and educational support, with stereotypes and fear deeply ingrained in the Polish society (Kubiszyn, 2007).

The situation of minorities in Poland changed after 1945 (Krajewska-Kułak et al., 2010). As a result of the displacement and dispossession action and the redrawing of state borders, minorities accounted for less than 3% of the total

2007). Tereny powojennej Polski opuścili przedstawiciele mniejszości niemieckiej, ukraińskiej i białoruskiej (Madejczyk, 1998). Zmiany nastąpiły również w strukturze narodowościowej oraz mentalności społeczeństwa (Nikitorowicz, 2010). W związku z niską liczbą mniejszości w Polsce, nie były podejmowane działania, które miały na celu próbę włączenia występujących mniejszości do społeczeństwa i dążenie do wielokulturowości (tak jak było to w Kanadzie czy Stanach Zjednoczonych) (Kubiszyn, 2007), a Polska stała się społeczeństwem homogenicznym narodowościowo i kulturowo (Krajewska-Kułak, i in., 2010). Zdaniem Nikitorowicza (2010) „lata wojenne [...] przyczyniły się do umocnienia w społeczeństwie polskim idei państwa narodowego, pozbawionego mniejszości narodowych” (Nikitorowicz, 2010). Również podjęcie działań w sferze politycznej nie sprzyjało kształtowaniu wielokulturowości – odrzucenie wszelkiego rodzaju odmienności i dążenie do asymilacji (Nikitorowicz, 2010).

Różnorodność narodowa, kulturowa i religijna stała się „widoczna” dopiero po 1989 roku, gdy do Polski zaczęły ponownie „napływać” mniejszości narodowe i etniczne oraz uchodźcy, imigranci i repatrianci (Cianciara, 2012). Zmiany, które nastąpiły dotyczyły m. in. zerwania z polityką PRL-u i przekłamaniami historycznym. W wyniku przemian wzrost różnorodności wymusił na Polsce zmiany w prawodawstwie i podjęcie refleksji nad „głębokimi przeobrażeniami społecznymi” (Pasięka, 2013).

Występujące w Polsce mniejszości narodowe i etniczne

Analiza obszernej literatury w zakresie definicji pojęcia mniejszości, wskazuje na różnorodność typologii omawianego zagadnienia. Przedstawiciele nauk społecznych zajmujący się tą tematyką, przyjmują określone założenia, pozwalające na dokonanie szczegółowej klasyfikacji m.in.: „terytorialno-kulturowe, kulturowo-ideologiczne, biologiczne, fizjologiczne, psychiczne [...] najczęściej podstawą wyróżnienia mniejszości są: język, zwyczaje, style życia, tradycje”, (Sobczak, 2003). W związku z przedstawionymi kryteriami, należy dookreślić pojęcia dotyczące mniejszości występujących w Polsce:

- 1. mniejszość kulturowa** – grupa ludności, która charakteryzuje się przekonaniami, tradycjami i zwyczajami odróżniającymi ją od grupy dominującej. Ten typ mniejszości powstaje w wyniku dynamicznej sytuacji politycznej,

population of Poland after World War II (Kubiszyn, 2007). The dominant share of German, Ukrainian and Belarusian minorities were no longer living on the territory of post-war Poland (Madejczyk, 1998). The national structure and mentality of the society have also changed (Nikitorowicz, 2010). With the minorities constituting a negligible share of the total population, Poland was not compelled to integrate the minorities into society and move towards multiculturalism (as was the case in Canada or the United States) (Kubiszyn, 2007), and became nationally and culturally homogeneous (Krajewska-Kułak et al., 2010). Nikitorowicz (2010) argues that the wartime experiences [...] have prompted the Polish society to internalize the concept a nation-state that has no national minorities (Nikitorowicz, 2010). Likewise, political actions have not been conducive to the formation of multiculturalism – any sense of dissimilarity have been rejected in favor of assimilation (Nikitorowicz, 2010).

National, cultural and religious diversity only came into full swing after 1989, when national and ethnic minorities, as well as refugees, immigrants and repatriates began to arrive to Poland again (Cianciara, 2012). The communist rule and historical misrepresentation have been abolished and dealt away with. With the increase in diversity induced by ongoing changes, Poland was forced to change its legislation and to reflect on “profound social transformations” (Pasięka, 2013).

National and ethnic minorities in Poland

The issue of minorities is as complex and diverse as are the various definitions of a minority discussed in the literature. Social scientists who study minorities make certain assumptions to justify detailed classifications of minorities, including those based on territorial-cultural, cultural-ideological, biological, physiological, psychological aspects; language, customs, lifestyles, traditions are seen as the key distinguishing factors (Sobczak, 2003) In view of these criteria, the minorities in Poland can be further classified into the following categories:

- 1. Cultural minority** – a group of people who share the same beliefs, traditions and customs that distinguish them from the dominant group. This type of minority arises as a result of dynamic political developments, economic changes and armed conflicts.

przemian gospodarczych oraz konfliktów zbrojnych.

2. **mniejszość narodowa** – jest to część ludności państwa, która należy do innego narodu (Sobczak, 2003) np. Białorusini, Litwini, Niemcy.
3. **mniejszość etniczna** – mniejszość posiadająca własną nazwę zbiorową oraz historyczną pamięć wszystkich jej przedstawicieli. Atrybutem tej mniejszości jest także mit wspólnego pochodzenia, poczucie solidarności, elementy wspólnej kultury, a także religia, zwyczaje czy język (Sobczak, 2003) np. Tatarzy.
4. **mniejszość regionalna** – jest to mniejszość, która nie ma charakteru narodowego, lecz przywiązanie do określonego regionu, który zamieszkują (Sobczak, 2003) np. górale tatrzańscy.

Obecnie, w Polsce mieszkają przedstawiciele 13 grup mniejszościowych i etnicznych. Ich liczebność stanowi ok. 3% wszystkich mieszkańców kraju (Nikitorowicz, 2010). Zgodnie z ustawą z 6 stycznia 2005 o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Ustawa z dnia 6 stycznia 2005r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym, <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20050170141/U/D20050141Lj>, dostęp: 15.07.2022), pojęciem mniejszości narodowej można nazwać grupę obywateli polskich, która spełnia następujące warunki:

1. „Jest mniej liczebna od pozostałej części ludności Rzeczypospolitej Polskiej;
2. W sposób istotny odróżnia się od pozostałych obywateli językiem, kulturą lub tradycją;
3. Dąży do zachowania swojego języka, kultury lub tradycji;
4. Ma świadomość własnej historycznej wspólnoty narodowej i jest ukierunkowana na jej wyrażanie i ochronę;
5. Jej przodkowie zamieszkiwali obecne terytorium Rzeczypospolitej Polskiej od co najmniej 100 lat;
6. Utożsamia się z narodem zorganizowanym we własnym państwie” (Ustawa z dnia 6 stycznia 2005r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym).

Różnorodność etniczna i narodowa stanowi efekt zmieniającej się na przestrzeni lat historii. Wśród występujących grup mniejszościowych Wolff (2009) dokonał podziału na cztery różne typy mniejszości etnicznych występujących we współczesnej Europie. Najliczniejszą grupę stanowią mniejszości narodowe (*national*

2. **National minority** – is made up by a part of the state population that belongs to another nation (Sobczak, 2003), such as Belarusians, Lithuanians, Germans.
3. **Ethnic minority** – has its own collective name and historical memory shared by all its representatives. Attributes of this minority also include the myth of a common origin, a sense of solidarity, elements of a common culture, as well as common religion, customs or language (Sobczak, 2003) e.g. Tatars.
4. **Regional minority** – this minority does not belong to a different nation, but is affiliated to a specific region that it inhabits (Sobczak, 2003) e.g. the Tatra highlanders.

Poland is currently home to 13 minority and ethnic groups. They account for about 3% of Poland's total population (Nikitorowicz, 2010). According to the Law of 6 January 2005 on the National and Ethnic Minorities and Regional Language (<http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20050170141/U/D20050141Lj>, accessed: 15.07.2022), a group of Polish citizens that meets the following conditions can be considered a national minority:

1. “It is less numerous than the rest of the population of the Republic of Poland;
2. It significantly differs from other citizens in terms of the language, culture or tradition;
3. It strives to preserve its language, culture or tradition;
4. It is aware of its own historical national community and is focused on expressing and protecting it;
5. Its ancestors inhabited the today's territory of the Republic of Poland for at least 100 years;
6. It identifies with a nation organized in its own state” (Law of 6 January 2005 on National and Ethnic Minorities and Regional Language).

Ethnic and national diversity is the outcome of historical processes. Wolff (2009) categorized four different types of ethnic minorities found in present-day Europe. National minorities are the largest group. These are ethnic groups living in the territory of a country while being “ethnically related” to another neighboring state. In Poland, there are national minorities of Germans, Belarusians or Ukrainians. Transnational minorities do not have a state of their own. Their “homeland” stretches across several countries, they form a kind of “bridge”, residing on the territory of two (or more) states. Such minorities include Basques in Spain and France, or the

minorities). Są to grupy etniczne zamieszkujące terytorium danego państwa, jednocześnie „eticznie spokrewnione” z innym sąsiadującym państwem. W Polsce są to np. mniejszości narodowe Niemców, Białorusinów czy Ukraińców. Mniejszości transnarodowe (*transnational minorities*) nie tworzą własnego państwa. Ich „ojczyzna” rozciąga się przez kilka państw, tworzą rodzaj „pomostu”, żyjąc na terytorium dwóch (lub więcej) państw. Przykładem takiej mniejszości są np. Baskowie w Hiszpanii i we Francji lub Łużyccy Serbowie żyjący na terenie Niemiec, Polski i Czech. Kolejną grupę stanowią tzw. mniejszości rdzenne (*indigenous minorities*). Są to grupy etniczne mieszkające na ziemiach ich przodków. Ostatni typ mniejszości etnicznych stanowią imigranci (*immigrant minorities*) przybywający do kraju w wyniku migracji głównie po II wojnie światowej np. Ukraińcy w Polsce (Wolff, 2009).

Na podstawie danych pochodzących ze strony Mniejszości Narodowych i Etnicznych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji na podstawie Wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań (<http://mniejszosci.narodowe.mswia.gov.pl/mne/mniejszosci/charakterystyka-mniejs/6480,Charakterystyka-mniejszosci-narodowych-i-etnicznych-w-Polsce.html>, dostęp: 6.05.2022r.) w Polsce łącznie jest 13 grup mniejszościowych, w tym 9 to mniejszości narodowe (Białorusini, Czesi, Litwini, Niemcy, Ormianie, Rosjanie, Słowacy, Ukraińcy, Żydzi) oraz 4 stanowią mniejszości etniczne (Karaimi, Łemkowie, Romowie i Tatarzy). Na skutek wojny najliczniejszą grupę mniejszości w Polsce stanowi mniejszość ukraińska. Liczną mniejszość narodową tworzą również Niemcy i Białorusini. Najmniejszą grupą etniczną są Karaimi.

Poniżej przedstawię charakterystykę występujących mniejszości, uwzględniając liczbę obywateli (na podstawie strony mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce¹, <https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne>, dostęp: 28.10.2022), miejsce zamieszkania, wyznawaną religię oraz najważniejsze stowarzyszenia/organizacje i wydarzenia o charakterze społeczno – kulturalnym.

1 Ciekawym wątkiem wartym poszerzenia jest porównanie Narodowych Spisów Powszechnych prowadzonych w latach 2002, 2011 i 2021 i dokonanie analizy zmian liczby mniejszości występujących w Polsce. Zgodnie z informacjami zamieszczonymi na stronie <https://stat.gov.pl/spisy-powszechne/nsp-2021/harmonogram-publicacji-wynikow-nsp-2021>, wyniki związane z mniejszościami będą dostępne na przełomie czerwiec – sierpień 2023. W związku z brakiem danych opracowanych i udostępnionych do wglądu publicznego Autorka dokonała wyboru zaprezentowania w artykule ostatnich dostępnych informacji.

Lusatian Sorbs living in Germany, Poland and the Czech Republic. Indigenous minorities are another group. These are the ethnic groups that occupy their ancestral lands. There are also immigrants (immigrant minorities) who migrated to a foreign country mainly after World War II, such as the Ukrainians in Poland (Wolff, 2009).

Based on data from the website of Ministry of Interior and Administration dedicated to national and ethnic minorities and the results of the National Census of Population and Housing (<http://mniejszosci.narodowe.mswia.gov.pl/mne/mniejszosci/charakterystyka-mniejs/6480,Charakterystyka-mniejszosci-narodowych-i-etnicznych-w-Polsce.html>, accessed: 6.05.2022) Poland has a total of 13 minority groups, of which nine are national minorities (Belarusians, Czechs, Lithuanians, Germans, Armenians, Russians, Slovaks, Ukrainians, Jews) and four are ethnic minorities (Karaites, Lemkos, Romani People, Tatars). The Ukrainian minority is the largest minority group in Poland what has been formed because of war. Germans and Belarusians also make up a large minority. Karaites are the smallest ethnic minority.

The present-day minorities in Poland are characterized below, categorized according to the population numbers (based on the website of national and ethnic minorities in Poland¹ <https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne>, accessed: 28.10.2022), place of residence, religion, and the most important associations/organizations and social and cultural events.

Belarusians – a national minority consisting of about 43,880 people. Most Belarusians reside in the Podlaskie province (Bielsk Podlaski, Hajnówka, Siemiatycze, Białystok, Gródek, Michałowo, Sokolka, Dąbrowa Białostocka). Representatives of this minority usually declare their affiliation with the Polish Autocephalous Orthodox Church (Nikitorowicz, 2010).

The Belarusian minority in Poland actively participates in political and socio-cultural life. Representatives of this minority are part of the local government in the municipalities

1 It would be interested to compare the results of the National Censuses of 2002, 2011 and 2021 and analyze changes in the number of minorities in Poland. According to information posted on <https://stat.gov.pl/spisy-powszechne/nsp-2021/harmonogram-publicacji-wynikow-nsp-2021>, the census results concerning minorities will be available in June-August 2023. This paper presents a selection of the latest available data as there are no recent official public data.

Białorusini – mniejszość narodowa licząca około 43 880 osób. Najwięcej przedstawicieli tej mniejszości znajduje się na terenie województwa podlaskiego. Zamieszkują takie miejscowości jak: Bielsk Podlaski, Hajnówkę, Siemiatycze, Białystok, Gródek, Michałowo, Sokółkę, Dąbrowę Białostocką). Białorusini zazwyczaj deklarują swoją przynależność do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego (Nikitorowicz, 2010).

Mniejszość białoruska jest bardzo aktywna w życiu politycznym i społeczno – kulturalnym. Przedstawiciele tej mniejszości wchodzi w skład władz samorządowych – gmin i powiatów. Funkcjonuje również polska partia polityczna pod nazwą Białoruskie Zjednoczenie Demokratyczne (Nikitorowicz, 2010). Białorusini w Polsce to przykład mniejszości, która zachowała własną tożsamość. Funkcjonowanie wielu organizacji i stowarzyszeń Białorusinów w Polsce pozwala na to, by mniejszość narodowa zachowała poczucie własnej tożsamości, a na terenie Polski czuła się jak we własnym kraju. Przykładami stowarzyszeń mogą być np. Białoruskie Towarzystwo Społeczno – Kulturalne, Związek Białoruski w RP, Białoruskie Stowarzyszenie Literackie „Białowieża”, Związek Młodzieży Białoruskiej, Stowarzyszenie Dziennikarzy Białoruskich. Oprócz działalności społecznej i politycznej Białorusini uczestniczą aktywnie w życiu kulturalnym, poprzez organizację takich przedsięwzięć jak: Festiwal Piosenki Białoruskiej, Konkurs poezji i prozy „Debiut”, Święto „Kupalle” w Białowieży, Festiwal Białoruskiej Muzyki Młodzieżowej „Basowiszczka”, czy Festiwal Muzyki Cerkiewnej, w którym biorą udział chóry z całego świata (Nikitorowicz, 2010).

Czesi – mieszkający w Polsce to mniejszość narodowa, która stanowi 2833 osoby. Przedstawiciele tej mniejszości zamieszkują tereny Kotliny Kłodzkiej, Lubelszczyzny oraz miejscowość Żelów (nieдалеко Piotrkowa Trybunalskiego) (Krajewska-Kułek i in., 2010). Mniejszość czeska jest wyznania ewangelickiego. Ich pojawienie się w Polsce początkowo było związane z prześladowaniami religijnymi. Później zaczęli napływać do Polski w związku z intensywnym rozwojem przemysłu włókienniczego w Łodzi. Ich działalność nie jest tak aktywna jak w przypadku mniejszości białoruskiej. Od 2010 roku działa Stowarzyszenie Czechów w Polsce, które mieści się w Żelowie (Jadwiszczak, 2008). Celem stowarzyszenia jest zrzeszanie przedstawicieli czeskiej mniejszości narodowej oraz pomoc i wspieranie czeskiej tradycji i kultury (Stowarzyszenie Czechów w Polsce, <http://www.czesi.org/>, dostęp: 21.07.2020.)

and counties where they reside. There is also a political party of Byelorussian Democratic Union (Nikitorovich, 2010). Belarusians in Poland is a minority that has retained its own identity. Through many organizations and associations of Belarusians in Poland, this national minority was able to retain a sense of its own identity while feeling at home. Belarusian associations include the Belarusian Social and Cultural Association, the Belarusian Union in the Republic of Poland, the Belarusian Literary Association “Białowieża”, the Union of Belarusian Youth, and the Association of Belarusian Journalists. In addition to social and political activities, Belarusians actively participate in cultural life, hosting events like the Belarusian Song Festival, the Poetry and Prose Contest “Debut”, “Kupalle” Festival in Białowieża, the Festival of Belarusian Youth Music “Basowiszczka”, or the Festival of Orthodox Church Music, in which choirs from all over the world take part (Nikitorowicz, 2010).

Czechs – living in Poland are a national minority of 2,833 people. They reside mainly in the Kłodzko Basin, the Lublin region and the town of Żelów (near Piotrków Trybunalski) (Krajewska-Kułek et al., 2010). The Czech minority belongs to the Evangelical Church. They arrived in Poland to escape religious persecution. Later, they began arriving in Poland due to the dynamic growth of the textile industry in Łódź. They are not as active as the Belarusian minority. An Association of Czechs in Poland was incorporated in 2010 in Żelów (Jadwiszczak, 2008). It was established to bring together representatives of the Czech minority and to preserve and support Czech traditions and culture (Stowarzyszenie Czechów w Polsce, <http://www.czesi.org/>, accessed: 21.07.2020.)

Lithuanians – form a national minority of 7374 citizens. They reside mainly in the municipalities of Puńsk, Szypliszki, Krasnopol and Sejny (in Podlaskie). Members of the Lithuanian minority are Roman Catholics (Nikitorowicz, 2010). The most important Lithuanian organizations are the Community of Lithuanians in Poland and the Lithuanian Society of St. Casimir. The Lithuanian minority also stages the Žolines Folk Fair in Puńsk. Puńsk also hosts the Annual Festival of Barn Theatres, the Midsummer Night and Our Lady of (the) Herbs (wreath-making) celebrations (Nikitorowicz, 2010).

Germans – 144,238 citizens of Poland are Germans by declaration. Representatives of this minority mainly reside in Śląskie, Dolnośląskie, Opolskie, Warmińsko-Mazurskie

Litwini – mniejszość narodowa, do której przynależność zadeklarowało 7374 obywateli. Mieszkają głównie na terenach gmin: Puńsk, Szpyłki, Krasnopol i Sejny (w województwie podlaskim). Przedstawiciele mniejszości litewskiej są wyznania Kościoła rzymskokatolickiego (Nikitorowicz, 2010). Najważniejszymi organizacjami litewskimi są: Wspólnota Litwinów w Polsce oraz Litewskie Towarzystwo św. Kazimierza. Litewska mniejszość narodowa jest również organizatorem Jarmarku Folklorystycznego „Żolines” w Puńsku. W tej samej miejscowości jest także organizowany Coroczny Festiwal Teatrów Stodolanych, Noc Świętojańska oraz tradycja Zielnej (przygotowywanie wieńców) (Nikitorowicz, 2010).

Niemcy – w Polsce narodowość niemiecką zadeklarowało 144 238 obywateli. Największe skupiska tej mniejszości zamieszkują tereny następujących województw: śląskiego, dolnośląskiego, opolskiego, warmińsko – mazurskiego oraz kujawsko – pomorskiego. Przedstawiciele tej mniejszości są katolikami, nieliczni deklarują przynależność do Kościoła Ewangelicko – Augsburskiego (protestantyzm). Niemiecka mniejszość narodowa aktywnie uczestniczy w życiu politycznym oraz społeczno – kulturowym (Zybura, 2001). Świadczą o tym organizowane imprezy, np. Niemiecka Wspólnota „Pojednanie i Przyszłość”, Rozmowy Mazurskie w Mrągowie, Dożynki Diecezjalno – Regionalne na Górze św. Anny (Nikitorowicz, 2010).

Ormianie – to mniejszość narodowa licząca 1684 osoby. Jej przedstawiciele zamieszkują tereny Dolnego Śląska i Krakowa. Swoją przynależność religijną deklarują jako katolicy obrządku ormiańskiego lub łacińskiego (Król-Mazur, 2016). W naszym kraju są od czasów średniowiecza. W 1980 roku założyli Koło Zainteresowań Kulturą Ormiańską, które działa przy krakowskim oddziale Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego (Nikitorowicz, 2010). W Polsce funkcjonuje również tzw. OTK (Ormiańskie Towarzystwo Kulturalne), które w 2016 roku wnioskowało o stworzenie nowego znaku „Ormian Polskich” (Zięba, 2016). Jednak największą popularnością cieszą się organizowane w Krakowie Ogólnopolskie Spotkania Środowisk Ormiańskich (Nikitorowicz, 2010).

Rosjanie – do tej mniejszości narodowej przynależność deklaruje 8796 mieszkańców. Mieszkają głównie na terenach Białegostoku, Gdańska, Krakowa, Łodzi, Warszawy oraz na Suwalszczyźnie i na Mazurach. Są wyznawcami Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego. Część z nich stanowi odłam wyznawców prawosławnych, są to tzw. staroobrzędowcy lub inaczej starowiercy. Ta

and Kujawsko-Pomorskie provinces. They are Catholics, only few belong to the Evangelical Augsburg Church (Protestantism). The German minority actively participates in the political and socio-cultural life (Zybura, 2001). This is evidenced by events they organize, such as the “Reconciliation and Future” staged by the German Community, the Mazurian Talks in Mragowo, and the Diocesan-Regional Harvest Festival on St. Anne Mountain (Nikitorowicz, 2010).

Armenians – a national minority of 1,684 people. They live in Lower Silesia and Krakow. They are by declaration Armenian or Latin Catholics (Król-Mazur, 2016). They have arrived in Poland in the Middle Ages. They founded the Armenian Culture Interest Circle in 1980, which operates at the Cracow branch of the Polish Folklore Society (Nikitorowicz, 2010). There is also the Armenian Cultural Society OTK, which was renamed “Polish Armenians” in 2016 (Zięba, 2016). The most popular are the All-Polish Meetings of Armenian Communities organized in Cracow (Nikitorowicz, 2010).

Russians – 8796 Polish residents are Russians by declaration. The Russian minority lives mainly in the areas of Białystok, Gdansk, Krakow, Lodz, Warsaw, as well as the Suwałki region and Masuria. Russians belong to the Polish Autocephalous Orthodox Church. Some of them are the so-called Old Believers. This national minority arrived to Poland as a result of migration during the partitions, after the October Revolution and after the collapse of the USSR. There are two main organizations of the Russian minority in Poland: the Russian Cultural and Educational Association and the “Russian Community” Association (Nikitorovich, 2010).

Slovaks – are a national minority of 2740 people. They live in the municipalities of Nowy Targ, Łapsze Niżne, Jabłonka and Bukowina Tatrzańska. They are Roman Catholic. The Socio-Cultural Society of Slovaks in Poland is the main organization of this minority.

Ukrainians – currently the largest national minority living in Poland. The Ukrainian minority has 41.45 million people living all over Poland. Nikitorowicz (2010) explains that the majority of Ukrainians in Poland belong to the Ukrainian Catholic Church of the Byzantine Rite, while some (as members of the Belarusian minority) belong to Polish Autocephalous Orthodox Church (Nikitorowicz, 2010). The most important organization is the Union of Ukrainians in Poland established in early 1990s (Nikitorowicz, 2010).

mniejszość narodowa pojawiła się w Polsce w wyniku migracji w trakcie rozbiorów, po rewolucji październikowej oraz po rozpadzie ZSRR. W Polsce funkcjonują dwie główne organizacje. Są to Rosyjskie Stowarzyszenie Kulturalno – Oświatowe oraz Stowarzyszenie „Wspólnota Rosyjska” (Nikitorowicz, 2010).

Słowacy – mniejszość narodowa do której należy 2740 osób. W Polsce zamieszkują tereny gmin: Nowy Targ, Łapsze Niżne, Jabłonka i Bukowiny Tatrzańskie. Są wyznania rzymskokatolickiego. Główną organizacją tej mniejszości jest Towarzystwo Społeczno – Kulturalne Słowaków w Polsce.

Ukraińcy – to obecnie najliczniejsza mniejszość narodowa mieszkająca w Polsce. Mniejszość ukraińska liczy 41,45 mln osób rozproszonych na terenie Polski. Jak pisze Nikitorowicz (2010) „większość Ukraińców w Polsce to wierni Kościoła katolickiego obrządku bizantyjsko – ukraińskiego, natomiast część deklaruje (podobnie jak w przypadku przedstawicieli mniejszości białoruskiej) przynależność do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego” (Nikitorowicz, 2010). Najważniejszą organizacją jest Związek Ukraińców w Polsce założony na początku lat 90-tych (Nikitorowicz, 2010).

Żydzi – mniejszość narodowa i religijna licząca 7353 osoby. Żydzi są wyznawcami religii mojżeszowej. Są rozproszeni na terytorium całej Polski. Jedną z większych organizacji tej mniejszości jest Towarzystwo Społeczno – Kulturalne Żydów w Polsce. Inne organizacje to m. in.: Stowarzyszenie dzieci Holocaustu, Stowarzyszenie Żydowski Instytut Historyczny czy Polska Unia Studentów Żydowskich (Nikitorowicz, 2010).

Karaimi – mniejszość etniczna pochodzenia tureckiego, do której przynależność zadeklarowało 313 osób. Zamieszkują tereny Warszawy, Trójmiasta i Wrocławia. Ich religia opiera się na Starym Testamencie i Dekalogu. Podstawą jest Pięcioksiąg Mojżeszowy. Główną organizacją jest Karaimski Związek Religijny (Krajewska-Kułek i in., 2010).

Łemkowie – wschodniosłowiańska mniejszość etniczna licząca 9641 obywateli. Kiedyś mieszkali na obszarze Beskidu Niskiego i Beskidu Sądeckiego (była to tzw. Łemkowszczyzna). Obecnie zamieszkują terytorium województwa podkarpackiego i małopolskiego. Główne organizacje tej mniejszości etnicznej to Zjednoczenie Łemków, Stowarzyszenie Łemków, Krąg Łemków „Hospodar”, Towarzystwo na Rzecz Rozwoju Muzeum Kultury Łemkowskiej (nikitorowicz, 2010).

Romowie – najliczniejsza mniejszość etniczna mieszkająca w Polsce. Przynależność do tej

Jews – a national and religious minority of 7353 people. Their religious affiliation is self-evident. They live all over Poland. The Socio-Cultural Society of Jews in Poland is the main organization of this minority. Other organizations include the Association of the Children of the Holocaust, the Association of the Jewish Historical Institute, and the Polish Union of Jewish Students (Nikitorowicz, 2010).

Karaites – an ethnic minority of Turkish origin, composed of 313 people. They live in the area of Warsaw, Tri-City and Wrocław. Their religion is based on the Old Testament and the Decalogue, specifically the Five Books of Moses. They are organized around the Karaite Religious Union (Krajewska-Kułek et al., 2010).

The Lemko people – an East Slavic ethnic minority of 9641 citizens. They used to live in the area of Beskid Niski and Beskid Sadecki (the Lemko Region). They currently reside in the provinces of Podkarpackie and Małopolskie. The Union of Lemkos, the Association of Lemkos, the Circle of Lemkos, “Hospodar,” and the Society for the Development of the Museum of Lemko Culture are the main organizations of the Lemkos (nikitorowicz, 2010).

Romani people – the most numerous ethnic minority living in Poland. It consists of 16,725 people. The Romani people live all over Poland. They are of the Roman Catholic faith, although this minority also include members of the Pentecostal Church and the Union of Jehovah’s Witnesses (Nikitorowicz, 2010). In addition to numerous organizations, such as the Association of Roma in Poland, the Central Roma Council and the Roma Cultural Center, the Romani minority stages many cultural events. These include the International Meetings of Gypsy Bands or the most popular International Festival of Roma Song and Culture in Ciechocinek (Nikitorowicz, 2010).

Tatars – an ethnic minority of 1,828 people. They live in Białystok, Dąbrowa Białostocka, Sokółka, Gdańsk, Gorzów Wielkopolski, Warsaw and Wrocław. They are Muslims. The Muslim Religious Union and the Union of Polish Tatars in Poland are the main organizations (Krajewska-Kułek et al., 2010).

There are other minority groups in Poland. Krajewska-Kulak and Lukaszuk (2010) distinguish minorities with a history of immigration. These include Greeks and Macedonians who belong to the Greek Catholic Church. They form another organized minority in Poland. They have established the Society of Greeks in Poland

mniejszości zadeklarowało 16 725 osób. Romowie rozproszeni są na terenie całego kraju. Są wyznania rzymskokatolickiego, chociaż są wśród nich również członkowie Kościoła zielonoświątkowego i Związku Świadków Jehowy (Nikitorowicz, 2010). Oprócz licznych organizacji, jak np. Stowarzyszenie Romów w Polsce, Centralna Rada Romów czy Centrum Kultury Romów mniejszość romska jest organizatorem wielu przedsięwzięć o charakterze kulturalnym. Należą do nich Międzynarodowe Spotkania Zespołów Cygańskich czy cieszący się największą popularnością Międzynarodowy Festiwal Piosenki i Kultury Romów w Ciechocinku (Nikitorowicz, 2010)

Tatarzy – mniejszość etniczna licząca 1828 osób. Mieszkają w: Białymstoku, Dąbrowie Białostockiej, Sokółce, Gdańsku, Gorzowie Wielkopolskim, Warszawie i we Wrocławiu. Są wyznawcami religii muzułmańskiej. Ich główną organizacją jest Muzułmański Związek Religijny oraz Związek Tatarów Polskich w RP (Krajewska-Kułak i in., 2010).

Na terenie Polski można wyróżnić jeszcze inne grupy mniejszościowe. Krajewska – Kułak i Łukaszuk (2010) wyróżniają mniejszości o historii imigracyjnej. Autorki zaliczają do nich Greków i Macedończyków należących do wyznawców Kościoła grecko-katolickiego. W Polsce funkcjonuje również organizacja skupiająca tę mniejszość. Jest to Towarzystwo Greków w Polsce (wcześniej Związek Uchodźców Politycznych z Grecji w Polsce). Inną mniejszością są Wietnamczycy (ich liczba jest trudna do oszacowania), którzy w Polsce pojawili się po zakończeniu II wojny światowej. W Polsce jest również grupa etniczno – terytorialna – Kaszubi. Główną organizacją tej mniejszości jest Zrzeszenie Kaszubsko – Pomorskie z siedzibą w Gdańsku. Na terenie Mazur występuje grupa etniczno – regionalna, tzw. Mazurzy. Są oni protestantami należącymi do Kościoła ewangelicko – augsburskiego (obrzędka luteranckiego). Obecnie nie działają żadne organizacje reprezentujące tę mniejszość. Ostatnią mniejszością jest grupa etniczna polskojęzyczna mieszkająca na terenie Warmii (Warmicy).

Występujące na terytorium Polski mniejszości narodowe i etniczne charakteryzujące się własną tożsamością kulturową, przynależnością do różnych grup/wyznań religijnych stanowią jeden z czynników determinujących rozwój Polski. Jak stwierdza Sadowski (2016) „[...] obecnie Polska znajduje się na etapie społeczeństwa zróżnicowanego kulturowo, a jednocześnie w warunkach konieczności rozwiązywania wielu dylematów związanych z ewentualnym wyborem scenariusza dalszego rozwoju w kierunku społeczeństwa

(former Union of Political Refugees from Greece in Poland). Vietnamese who arrived in Poland after the end of World War II form another minority (this population is difficult to estimate). There is also an ethnic-territorial group in Poland – the Kashubians. They are a unique group that has its own flag, traditions and language. The Kashubian-Pomeranian Association based in Gdansk is the main organization of this minority. There is also an ethnic-regional group in Masuria, the Mazurians. These are Protestants who belong to the Evangelical Lutheran Church (Lutherans). There are currently no organizations representing this minority. There is also a Polish-speaking ethnic group living in Warmia (Warmians).

The national and ethnic minorities living in Poland, having their own cultural identity and representing various religious groups/denominations, were an important determinant of Poland's history. Sadowski (2016) explains that the contemporary society of Poland is culturally diverse, and it also faces many dilemmas related to the possible choice of a scenario of further development towards a multicultural society (Sadowski, 2016). Sadowski also points out that the transformation of the Polish society can proceed in two directions. In the first direction, Poland's minorities will try to adapt to the dominant group (assimilation). The second option is to strive to build a society that respects ethnic, cultural and religious diversity and moves toward equality for all citizens (the model of a pluralistic society). On the one hand, Poland's society is increasingly aware of the diversity – by traveling abroad, learning languages, getting to know the culture of minorities (Sadowski, 2016). On the other hand, there is the distance to others – fueled by gaps in knowledge and indifference to “otherness”, ingrained stereotypes, limited contacts, selective tolerance, denial of the right to participate in social life – as well as the acceptance of others, but only on strictly defined terms established to make sure that the ‘essence’ of the Polish culture and tradition is preserved with Poland as the dominant state (Pasięka, 2013).

Nowadays, the Polish society is undergoing transformations that are geared towards creating a pluralistic state. Social activities are undertaken to build an attitude of respect and tolerance towards existing minorities, for example, elements of regional education is being introduced into schools (Kubiszyn, 2007). There are two types of educational activities: education for minorities (creating conditions for learning the language,

wielokulturowego" (Sadowski, 2016). Według autora społeczeństwo polskie może przeobrażać się, przyjmując jedną z dwóch możliwości. Pierwszą stanowi wizerunek Polski, w której występujące mniejszości będą starały przystosować się do grupy dominującej (czyli będą ulegać procesom asymilacyjnym). Drugą możliwością jest dążenie do konstruowania społeczeństwa szanującego różnicowanie etniczne, kulturowe, religijne i idącego w kierunku równości wszystkich obywateli (model społeczeństwa pluralistycznego). Zatem z jednej strony występuje coraz większa świadomość – zagraniczne podróże, nauka języków, poznawanie kultury przedstawicieli mniejszości (Sadowski, 2016) Z drugiej zaś dystans – brak wystarczającej wiedzy i zainteresowania „innością”, zakorzenione stereotypy, ograniczenie kontaktów, tolerancja selektywna, odmówienie prawa do udziału w życiu społecznym, jak też akceptacja innych, ale tylko na ściśle określonych zasadach, co w pewien sposób ogranicza „naruszenie trzonu” kultury i tradycji państwa dominującego (Pasieka, 2013).

Współcześnie społeczeństwo polskie dąży do przeobrażeń, których celem będzie stworzenie państwa pluralistycznego. W praktyce społecznej zaczynają pojawiać się działania, których celem jest budowanie postawy szacunku i tolerancji względem występujących mniejszości np. do szkół wprowadzane zostają elementy edukacji regionalnej (Kubiszyn, 2007). W zakresie edukacji społeczeństwo podejmuje dwa rodzaje aktywności: edukacja dla mniejszości (tworzenie warunków do nauki języka, podtrzymywanie tradycji, kultury), edukacja o mniejszościach (obecność problematyki mniejszości w programach edukacyjnych) (Kubiszyn, 2007). Świadczy o tym Ustawa z dnia 7 września 1991 o systemie Oświaty (Ustawa z dnia 7 września 1991r. o systemie oświaty Opracowano na podstawie: t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1481, 1818, 2197. <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19910950425/U/D19910425Lj.pdf>, dostęp: 15.07.2020).

Art. 13 pkt. 7 Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania podejmie działania w celu popularyzacji wiedzy o historii, kulturze, języku i o tradycjach religijnych mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności postępującej się językiem regionalnym.

Art. 44zv. 1. Uczeń szkoły lub oddziału, w którym zajęcia edukacyjne są prowadzone w języku mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub języku regionalnym, przystępuje do egzaminu ósmoklasisty z przedmiotów, o których mowa w art. 44zu ust. 3

maintaining traditions, culture), and education about minorities (lessons about minorities in the school curricula) (Kubiszyn, 2007). This is evidenced by the Education System Act of 7 September 1991 (Journal of Laws of 2019 item 1481, 1818, 2197.

<http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19910950425/U/D19910425Lj.pdf> accessed: 15.07.2020).

Article 13(7) The Minister for Education and Education will take action to popularize the knowledge of history, culture, language and religious traditions of national and ethnic minorities and of the regional language communities.

Article 44zv. 1. A student of a school or a class where educational activities are conducted in the language of a national minority, ethnic minority or a regional language, shall take the eighth-grader exam in the subjects referred to in Article 44zu Clause 3 Item 2 and 4, in Polish or in the language of a given national minority, ethnic minority or a regional language.

Article 44 zzd. 2. The secondary school final examinations cover the following compulsory subjects: 1) in the oral part: a) Polish, b) a modern foreign language, c) a language of a national minority - for graduates of schools or classes teaching the language of a given national minority.

Another area is the establishment and support of institutions in charge of protecting the heritage and minority cultures. Accession to the European Union has improved the situation of minorities in Poland. One of the preconditions of EU accession was to ensure the protection of national minorities (Kubiszyn, 2007). The most important legal changes for minorities after 1989 were implemented under the Charter of Rights and Freedoms (Charter of Fundamental Rights of the European Union http://oide.sejm.gov.pl/oide/?option=com_content&view=article&id=14428&Itemid=422, accessed: 16.07.2020).

pkt 2 i 4, w języku polskim albo w języku danej mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej lub języku regionalnym.

Art. 44zzd. 2. Egzamin maturalny obejmuje następujące przedmioty obowiązkowe: 1) w części ustnej: a) język polski, b) język obcy nowożytny, c) język mniejszości narodowej – dla absolwentów szkół lub oddziałów z nauczaniem języka danej mniejszości narodowej.

Innym obszarem jest powoływanie i wspieranie instytucji zajmujących się ochroną dziedzictwa oraz kultur mniejszości. Na poprawę sytuacji mniejszości w Polsce wpływ miało wejście do Unii Europejskiej. Jednym z warunków było zapewnienie ochrony mniejszościom narodowym (Kubiszyn, 2007). Najistotniejsze zmiany dla mniejszości po 1989 – Karta Praw i Wolności – Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej (Karta Praw podstawowych Unii Europejskiej http://oide.sejm.gov.pl/oide/?option=com_content&view=article-&id=14428&Itemid=422, dostęp: 16.07.2020).

Artykuł 10

Wolność myśli, sumienia i religii

1. Każdy ma prawo do wolności myśli, sumienia i religii. Prawo to obejmuje wolność zmiany religii lub przekonań oraz wolność uzewnętrzniania, indywidualnie lub wspólnie z innymi, publicznie lub prywatnie, swej religii lub przekonań poprzez uprawianie kultu, nauczanie, praktykowanie i uczestniczenie w obrzędach.
2. Uznaje się prawo do odmowy działania sprzecznego z własnym sumieniem, zgodnie z ustawami krajowymi regulującymi korzystanie z tego prawa.

Idea społeczeństwa wielokulturowego oraz akty prawne chroniące prawa mniejszości narodowych i etnicznych, zapewniają bezpieczeństwo i ochronę własnej tradycji i tożsamości kulturowej. Zapewniają również szansę dla społeczeństwa o wielokulturowej strukturze. Polska jako przykład społeczeństwa zróżnicowanego pod wieloma względami, staje przed trudnym zadaniem przezwyciężania barier i uprzedzeń wobec mniejszości mieszkających w Polsce oraz dążenia do dialogu i społeczeństwa „ponad” występującymi różnicami, kształtując tym samym „nowego” multikulturowego człowieka.

Article 10

Freedom of thought, conscience and religion

1. Everyone has the right to freedom of thought, conscience and religion. This right includes freedom to change religion or belief and freedom, either alone or in community with others and in public or in private, to manifest religion or belief, in worship, teaching, practice and observance.
2. The right to conscientious objection is recognized, in accordance with the national laws governing the exercise of this right.

The idea of a multicultural society and legal acts protecting the rights of national and ethnic minorities provide security and protection of their traditions and cultural identity. They also provide the setting for a multicultural society. As a society that is diversified in many respects, Poland faces the difficult task of overcoming barriers and prejudices against minorities living in Poland, in order to establish dialogue and a society that operates “beyond” existing differences, and to create a “new” multicultural citizen.

Nowe mniejszości narodowe i etniczne

Poza wymienionymi mniejszościami narodowymi i etnicznymi w Polsce jest coraz więcej imigrantów. Napływający w ciągu ostatnich dwudziestu lat obcokrajowcy przebywają na terenie kraju z zezwoleniem na pobyt lub są na jego terenie bez zezwolenia (Cianciara, 2012). Legalność stanowi jedno z kryteriów klasyfikacji, które przyjmuje Zamojska (2016) dokonując klasyfikacji imigrantów w Polsce. Pozostałymi kryteriami są: czas pobytu (pobyt krótkoterminowy lub długoterminowy) bądź kryterium funkcjonalności (czyli np. funkcje ekonomiczne, związek małżeński) (Zamojska, 2013). Do najliczniejszych grup imigrantów, którzy zalegalizowali swój pobyt w Polsce, Cianciara (2012) wymienia grupy z „[...] UE, Ukrainy, Białorusi, Wietnamu, Rosji (przede wszystkim z Czeczenii i Dagestanu), Chin, Armenii oraz Indii” (Cianciara, 2012). Autorka podaje również przykłady imigrantów z Kanady, USA, Brazylii, Japonii, Korei Płd. i Sri Lanki (Cianciara, 2012), dodatkowo Gruzinów, przedstawicieli Ugandy i Somalii. Natomiast do osób nielegalnie przebywających na terenie Polski podaje przykład grup z Pakistanu, Chin i Wietnamu. Trudno jednoznacznie określić dokładną liczbę imigrantów przebywających w Polsce bez zezwolenia. Szacunkowo przyjmuje się, że jest ich około miliona (Cianciara, 2012).

Polska jako jeden z członkowskich krajów Unii Europejskiej uczestniczy w procesach migracyjnych, które w dalszej perspektywie są nieuniknione. Jak twierdzi Barwiński (2016), „fale legalnej czy nielegalnej migracji nie ominą Polski” (Barwiński, 2016). Zatem niezbędne jest planowanie dalszych działań, których celem jest włączenie występujących mniejszości do życia społecznego, politycznego, kulturowego z jednoczesnym zachowaniem prawa do własnej tożsamości.

Wielokulturowość – wyzwania edukacyjne i badawcze

Występująca różnorodność dotyka wszystkich środowisk ludzkiego funkcjonowania. Dotyczy sfer życia społecznego, politycznego, ekonomicznego i kulturowego. Zróżnicowane od dawna społeczeństwo tworzy nie tylko barwną mozaikę, ale również stawia przed współczesnym człowiekiem wiele wyzwań (Zebrowski, 2011). Należy do nich stworzenie programów edukacyjnych oraz takich strategii, aby umożliwić zgodne istnienie społeczeństwa i występujących w nim grup mniejszościowych (Nikitorovich, 2018). Chociaż wszyscy autorzy podejmujący

New national and ethnic minorities

Poland has a growing number of immigrants that add to the existing national and ethnic minorities. The foreigners who have been arriving to Poland over the past two decades are either holders of a residence permit, or do not hold any such permit (Cianciara, 2012). Zamojska (2016) uses the criterion of legality to classify the immigrants in Poland. Other criteria are the length of stay (short-term or long-term) or functionality (i.e., e.g., economic function, marital relationship) (Zamojska, 2013). According to Cianciara (2012), citizens of other EU member states, Ukraine, Belarus, Vietnam, Russia (primarily Chechnya and Dagestan), China, Armenia, and India are among the largest groups of immigrants who have legalized their stay in Poland (Cianciara, 2012). Cianciara also provides examples of immigrants from Canada, the US, Brazil, Japan, South Korea and Sri Lanka (Cianciara, 2012), Georgians, Uganda and Somalia. On the other side of the spectrum, the citizens of Pakistan, China and Vietnam are examples of immigrants who most often reside in Poland without a legal permit. It is difficult to determine the exact number of immigrants residing in Poland without any legal authorization. The estimated number is one million (Cianciara, 2012).

Poland, a member state of the European Union, is involved in migration processes that appear inevitable in the long time horizon. According to Barwinski (2016), waves of legal or illegal immigration will inevitably arrive to Poland (Barwinski, 2016). As a result, further measures need to be planned to integrate the existing minorities into social, political, cultural life while preserving their right to retain their own identity.

Multiculturalism – challenges in education and research

The existing diversity has an impact on all environments in which humans operate. It concerns the spheres of social, political, economic and cultural life. A society with a long history of diversity is so much more than a colorful mosaic, and poses many challenges to a modern human (Zebrowski, 2011). These include the creation of educational programs and strategies to enable the consensual existence of the society as a whole and the minority groups within it (Nikitorovich, 2018). Although all authors exploring the issues

tematykę wielokulturowości podkreślają istnienie jej, jako odwiecznego faktu społecznego to wciąż aktualnym problemem jest umiejętność zgodnego funkcjonowania i „otwarcia się” na wielobarwność otaczającego świata (Lewowicki, 2012). Lewowicki (2012) mówi, że wielokulturowość wciąż jest niedostatecznie „oswojona”, Śliz (2017) twierdzi, że mimo wielobarwności świata wciąż jesteśmy „daltonistami”, którzy nie dostrzegają barw wynikających z różnorodności (Śliz, 2017). Natomiast Nikitorowicz (2012) zwraca uwagę na niepokojące zjawisko jakim jest „[...] wartościowanie kultur, ocenianie ich, klasyfikowanie jako wyższych lub niższych, cywilizowanych i barbarzyńskich, narzucenie wzorców kulturowych, etnocentryczne i ksenofobiczne postrzeganie” (Nikitorowicz, 2012). Wyzwaniem jest zatem zbliżenie ludzi różnych kultur, narodowości, religii i prowadzenie działań, których celem powinno być dążenie do zgodnego współdziałania życia i rozwoju wszystkich grup społecznych (Lewowicki, 2012).

Edukacja nie jest w stanie sprostać problemom, które stawia przed nią współczesność. Kontrastujące ze sobą zadania dla edukacji stanowią zarówno problem i również wyzwanie. Postępujące procesy globalizacyjne, amerykanizacja (zapozyczanie amerykańskich świąt – halloween, używanie anglicyzmów, mc’donaldyzacja), przyczyniają się do mieszania kultur, tworzenia jednego stylu bycia. Osoby zamieszkujące skrajne końce świata słuchają podobnej muzyki, ubierają się podobnie. Kubiszyn zwraca uwagę, że „[...] odnawiające się konflikty na tle etnicznym i wyznaniowym, świadczą o istnieniu wielu różnych obszarów wielokulturowości, wskazując jednocześnie na fakt, iż zachowawczo i adaptacyjnie zorientowana edukacja nie spełnia swych zadań w warunkach pogłębiającej się różnorodności” (Kubiszyn, 2007).

W Polsce badania dotyczące zagadnienia wielokulturowości prowadzone są m. in. przez Katedrę Edukacji Międzykulturowej Uniwersytetu w Białymstoku (w skład katedry wchodzi: Zakład Edukacji Międzykulturowej i Regionalnej, Zakład Pedagogiki Przedszkolnej i Wczesnoszkolnej i Zakład Diagnoz Środowisk Wychowawczych), Międzynarodowy Ośrodek Badań Interdyscyplinarnych nad Wielokulturową i Wielonarodową Łodzią i Regionem, Uniwersytet Śląski w Cieszynie (głównie przez Katedrę Pedagogiki Ogólnej na Wydziale Etnologii i Nauk o Edukacji), Uniwersytet Opolski (Instytut Nauk Pedagogicznych). Badania związane ze zróżnicowaniem kulturowym prowadzone są również w Wyższej Szkole Nauk Pedagogicznych Związku Nauczycielstwa Polskiego w Warszawie (Grzybowski, 2011).

of multiculturalism describe it as a long-standing social fact, it involves the ever-present problem of coexisting in harmony and embracing the variety of the surrounding world (Lewowicki, 2012). Lewowicki (2012) explains that multiculturalism is still insufficiently tamed and pacified, Sliz (2017) argues that despite the multiculturalism, we are still largely color-blind to the diversity (Sliz, 2017). Nikitorovich (2012) draws attention to the disturbing phenomenon of valuing and judging cultures, classifying them as either superior or inferior, civilized and barbaric, imposing cultural patterns, or the prevailing ethnocentric and xenophobic perceptions (Nikitorovich, 2012). The challenge is to bring together people of different cultures, nationalities, religions, and to take measures so that all social groups can live and develop in harmony (Lewowicki, 2012).

Education is unable to cope with all the problems of contemporary world. The contrasting tasks of education are a problem and a challenge. Progressive globalization, Americanization (the growing popularity of American holidays - Halloween, use of anglicisms, McDonaldization) contribute to the mixing of cultures and the adoption of a single style of being. People living all over the world listen to similar music, dress similarly. Kubiszyn points out that the recurring ethnic and religious conflicts testify to the existence of many different areas of multiculturalism, but they also indicate that conservatively and adaptively oriented education fails to fulfill its tasks in conditions of deepening diversity (Kubiszyn, 2007).

In Poland, research on multiculturalism has been conducted by, inter alia, the Department of Intercultural Education of the University of Białystok (consisting of the Department of Intercultural and Regional Education, Department of Pre-School and Early Childhood Education, and the Department of Educational Environment Analysis), the International Center for Interdisciplinary Research on Multicultural and Multinational Łódź and the Region, the University of Silesia in Cieszyn (mainly the Department of General Education Sciences at the Faculty of Ethnology and Education Sciences), the University of Opole (Institute of Education Sciences). Research on cultural diversity is also conducted at the College of Education Sciences of the Polish Teachers’ Union in Warsaw (Grzybowski, 2011).

The educational measures taken so far seen insufficient. A number of researchers have reported on the shortcomings of the Polish

Dotychczasowe działania podjęte na rzecz edukacji, jak wynika z literatury są niewystarczające. O brakach w polskim systemie edukacji dotyczącym edukacji zmierzającej w stronę wielokulturowości pisze wielu naukowców. Na gruncie nauk pedagogicznych to zagadnienie poruszają m. in. Górniewicz (2000; 2003; 2005), Nikitorowicz (1995; 1999; 2001, 2015, 2021), Lewowicki (2011; 2012, 2015), Grzybowski (2009, 2011, 2015).

Zdaniem Lewowickiego (2011), chociaż w programach szkolnych pojawiają się zagadnienia tolerancji, szacunku i praw człowieka, to tematy podejmowane przez nauczycieli kształtują utrwalanie stereotypów. Jak stwierdza „zmiany następują, szkoły w naszym kraju otwierają się na europejskość, na demokratyczne standardy, ale zmiany te następują zbyt wolno, fragmentarycznie, są niespójne” (Lewowicki, 2011). Do podobnych wniosków doszedł Nikitorowicz (2007), twierdząc, że nauczyciele pomijają zagadnienie zróżnicowania kulturowego występującego w najbliższym otoczeniu uczniów. W konsekwencji braków programów edukacyjnych w społecznościach zróżnicowanych kulturowo, występujące mniejszości mają poczucie wstydu za własną kulturę. Zdaniem pedagoga „ich odmienność częstokroć traktuje się jako coś dziwnego, odbiegającego od normalności, jako coś gorszego i zagrażającego, stąd częste bazowanie na uprzedzeniach i stereotypach oraz przedstawianie ich jako wrogów” (Nikitorowicz, 2007).

W związku z powyższym, istnieje potrzeba edukacji wielokulturowej widziana jako edukacja: antyrasistowska, podstawowa (zasadnicza), ważna dla wszystkich uczniów, przenikająca i rozprzestrzeniająca się, zmierzająca do społecznej sprawiedliwości, traktowana jako proces i element pedagogiki krytycznej (Nikitorowicz, 2009). Tak rozumiana idea edukacji wielokulturowej uwrażliwia wychowanków na problem stygmatyzacji występujących grup, przyczynia się do poprawy ich sytuacji i powinna mieć odniesienie w tworzonych programach szkolnych. Stanowi to odniesienie do ośmiu sposobów pojmowania wielokulturowości według Habermanna. Autor wyróżnia wielokulturowość rozumianą jako: współistnienie kultur, odmienne wartości osobiste, zbiór różnych grup kulturowych, równość społeczną, nadawanie znaczeń procesom kształcenia (nauczania i uczenia się), ogólny klimat szkoły, globalna (ogólnoświatowa) współpraca na rzecz środowiska przyrodniczego oraz jako ostatni element uczenie się konkurowania w ogólnoświatowej gospodarce (Kwieciński, 2000). Osiągnięcie wymienionych punktów nie jest możliwe do osiągnięcia od razu. Wymaga czasu

education system in terms of multiculturalism. In the field of education sciences, this issue was addressed by, inter alia, Górniewicz (2000; 2003; 2005), Nikitorowicz (1995; 1999; 2001, 2015, 2021), Lewowicki (2011; 2012, 2015), Grzybowski (2009, 2011, 2015).

Lewowicki (2011) explains that, although tolerance, respect and human rights are included in the school curricula, the topics addressed by teachers may in fact reinforce the existing stereotypes. Lewowicki further argues that changes are taking place, schools in Poland are opening up to the conceit of Europeanness, to democratic standards, but these changes are taking place too slowly, in a piecemeal fashion, and are inconsistent (Lewowicki, 2011). Similarly, Nikitorovich (2007) posits that teachers turn the blind eye to the issue of cultural diversity in the immediate environment of their students. Minorities feel ashamed of their own culture as there are no proper educational programs dedicated to culturally diverse communities. Their otherness is often perceived as something strange, abnormal, inferior and threatening, which adds to the widespread prejudice and stereotypes and the portrayal of minorities as enemies (Nikitorowicz, 2007).

Accordingly, there is an urgent need for essential multicultural anti-racist education to become widespread and addressed to all students, aimed at achieving social justice, perceived as a process, and being a part of critical education (Nikitorowicz, 2009). This idea of multicultural education makes students aware of the problem of stigmatization of minority groups, contributes to the improvement of their situation, and should be included in the school curricula. This is a reference to Haberman's eight ways of understanding multiculturalism. The author defines multiculturalism as the coexistence of cultures, different personal values, a set of different cultural groups, social equality, assignment of meaning to educational processes (teaching and learning), the general climate at school, global (worldwide) cooperation for the benefit of the natural environment, and, as the last element, learning to compete in the global economy (Kwiecinski, 2000). These points cannot be addressed all at once. It requires time and the gradual fulfilment of individual goals, from the negation of discriminated subgroups, tolerance, acceptance of diversity, defense of the right to be different, and responsibility for change (Kwiecinski, 2000).

i stopniowego osiągnięcia poszczególnych celów zaczynając od negacji podgrup dyskryminowanych, tolerancję, akceptację występującej różnorodności, obronę prawa do odmienności oraz odpowiedzialność za zmianę (Kwieciński, 2000).

Wzrost zainteresowania tematem wielokulturowości w sferze edukacyjnej stanowi również wyzwanie w raporcie UNESCO Międzynarodowej Komisji do spraw Edukacji dla XXI wieku (Raport dla UNESCO Międzynarodowej Komisji do spraw Edukacji dla XXI wieku pod przewodnictwem Jacques'a Delorsa, *Edukacja: jest w niej ukryty skarb*, https://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/4_Filary_Raport_Delorsa.pdf, dostęp: 07.08.2020). Komisja pod przewodnictwem Jacques'a Delorsa podkreśla znaczenie rozwoju jednostki oraz wiedzy, z którą człowiek powinien poszerzać i rozwijać w sposób ustawiczny (Hejnicka-Bezwińska, 2008). We fragmencie raportu „Edukacja: jest w niej ukryty skarb” osiągnięcie wyznaczonych celów jest możliwe poprzez cztery filary edukacji: uczyć się, aby wiedzieć (*learning to know*), uczyć się, aby działać (*learning to do*), uczyć się, aby żyć wspólnie/uczyć się współżycia z innymi (*learning to live together*), uczyć się, aby być (*learning to be*). Podobne podejście reprezentuje również Nikitorowicz (2012) wyróżniając w procesie kreowania tożsamości trzy składowe (bycie sobą, doświadczanie Innych i wspólne działanie oraz wiedza o samym sobie i Innych) (Nikitorowicz, 2012).

Z perspektywy omawianego zagadnienia najistotniejszy wydaje się trzeci filar edukacji dotyczący zgodnego życia z innymi. Celem, więc edukacji XXI wieku powinno być ukazywanie różnorodności, szukanie występujących podobieństw. Jak wynika z raportu „odkrywanie Innego dokonuje się zawsze przez poznanie siebie [...] tylko wtedy będą mogli wczuć się w sytuację innych i zrozumieć ich reakcje” (Raport dla UNESCO). Lepsze zrozumienie siebie „sięga korzeniami” do starożytnej Grecji. Zgodnie z maksymą nowego humanizmu „aby zrozumieć innych i świat, trzeba najpierw zrozumieć samego siebie (Hejnicka-Bezwińska, 2008). Sentencja z wyroczni delfickiej „pokrywa” się również z sokratejską koncepcją Nussbaum (2008).

Umiejętność spojrzenia na świat z innej perspektywy niż własna pozwoli uniknąć nieporozumień wynikających z występowania różnic na tle narodowym, religijnym czy kulturowym. Wyzwanie edukacyjne stanowi tutaj nauczanie skierowane w stronę Innego – tylko dialog i pokojowa wymiana argumentów jest „jednym z niezbędnych instrumentów edukacji XXI wieku” (Raport dla UNESCO). W tym przypadku dialog stanowi rodzaj

The increasing interest in multiculturalism in education is also a challenge, as discussed in the UNESCO's International Commission on Education for the Twenty-first Century report (Learning: the treasure within; report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century by Jacques Delors https://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/4_Filary_Raport_Delorsa.pdf, accessed: 07.08.2020). The Commission chaired by Jacques Delors emphasizes the importance of the individual development and the life-long learning (Hejnicka -Bezwińska, 2008). According to the UNESCO report, the achievement of the set goals is based on four pillars: learning to know, learning to do, learning to live together, and learning to be. Nikitorovich (2012) presents a similar approach and lists three components in the process of development of one's own identity (being oneself, experiencing others and acting together, and knowledge of oneself and others) (Nikitorovich, 2012).

In the context of this paper, the third pillar of education – learning to live together – seems most relevant. The education of the 21st century should strive to show diversity while highlighting similarities. According to the UNESCO report, discovering others is always done by getting to know oneself [...] to be able to empathize with others and understand their reactions (Report for UNESCO). A better understanding of oneself goes back to the ancient Greece. The famous saying “Know Thyself” is the starting point for getting to know others and the world (Hejnicka -Bezwińska, 2008). The sentence from the Delphic oracle is reflected in with Nussbaum's (2008) Socratic concept.

The ability to look at the world from a different perspective helps avoid misunderstandings attributed to national, religious or cultural differences. In this context, the educational challenge is to direct education towards the Stranger – dialogue and peaceful exchange of arguments is one of the necessary instruments of 21st century education (Report to UNESCO). In this context, dialogue serves to mitigate the existing tensions. Harmonious coexistence with the Strangers is only possible through education and by mastering mediation strategies (Hejnicka-Bezwińska, 2008).

The educational challenges of multiculturalism involve not only reflecting on existing problems, but also taking concrete actions. These include the use of existing knowledge in educational programs in such a way as to prepare young people to meet other humans that are different

łagodzenie występujących napięć. Tylko poprzez edukację, opanowanie strategii mediacyjnych możliwe jest harmonijne współistnienie z Innymi (Hejnicka-Bezwińska, 2008).

Wyzwania edukacyjne związane z wielokulturowością dotyczą nie tylko podejmowania refleksji nad dotychczasowymi problemami, ale również podejmowania konkretnych działań. Należy do nich wykorzystanie dotychczasowej wiedzy w programach edukacyjnych w ten sposób, aby jak najlepiej przygotować młodego człowieka na spotkanie z Obcym. Zaciekawienie innością (kulturą, narodowością, religią) w „łagodny” sposób pozwala spojrzeć na występującą w społeczeństwie różnorodność. Przed edukacją i nauczycielami jest jeszcze wiele do zrobienia. Grzybowski wskazuje na brak jedności terminologicznej, wielość występujących paradygmatów, słabą współpracę między środowiskiem akademickim a środowiskiem nauczycielskim, co w następstwie przyczynia się do pogorszenia współpracy zagranicznej (Grzybowski, 2011). Istnieje potrzeba wielokulturowej ewolucji. By nastąpiła, przed pedagogami – naukowcami, „stoja” nowe wyzwania badawcze.

Do wyzwań badawczych wielokulturowości należą obszary dotyczące występujących grup kulturowych, pogranicza kulturowego, tożsamości (kulturowej, etnicznej), postaw, stereotypów, uprzedzeń konfliktów, imigrantów i ich rodzin oraz relacji jakie zachodzą między nimi a społeczeństwami, w których przebywają, przekaz dziedzictwa kulturowego, nauczanie i akceptacja różnic, sposoby łagodzenia występujących różnic np. dialog międzykulturowy, polityka społeczna i oświatowa prowadzona wobec występujących mniejszości (organizacja systemu oświaty, „ukryty program”, eliminowanie występujących stereotypów, właściwy dobór metod i treści nauczania), konsekwencje wyjazdów zagranicznych (w celach turystycznych, zarobkowych), aspekty prawne mniejszości, relacje między kulturami i tradycjami (Grzybowski, 2011).

Podsumowując dotychczasowe rozważania, można stwierdzić, że głównym wyzwaniem edukacyjnym i badawczym dotyczącym kwestii wielokulturowości, jest „wypracowanie nowej koncepcji kultury wiedzy o sobie i innych” (Nikitorowicz, 2012).

Zakończenie

Ludzkość zawsze dzieliła się na różne cywilizacje, których przedstawiciele są zakorzenieni w zróżnicowanych środowiskach. Taki stan rzeczy powoduje, że konflikty są nieuniknione. W związku

from them in various respects. The desire to learn more about different cultures, nationalities, religions helps develop a more “gentle” approach to social diversities. There is still much work to be done by teachers and schools. Grzybowski points to terminological differences, the multiplicity of paradigms, and poor cooperation between academia and the teaching community, which subsequently contributes to the deterioration of cooperation with foreign countries (Grzybowski, 2011). There is a need for multicultural evolution. To make it happen, researchers and educators need to face new research challenges.

The challenges of research on multiculturalism include issues relating to cultural groups cultural borderlands, (cultural, ethnic) identity, attitudes, stereotypes, prejudices, conflicts, immigrants and their families and the relationship between them and the societies in which they live, cultural heritage, learning about and accepting differences, ways to mitigate the existing differences, e.g. intercultural dialogue, social and educational policies towards existing minorities (organization of the educational system, the “hidden agenda”, elimination of existing stereotypes, the right choice of teaching methods and contents), consequences of travelling abroad (tourism, for work), legal aspects of minorities, and the relations between cultures and traditions (Grzybowski, 2011).

Conclusions

Humanity has always been divided into various civilizations rooted in diverse environments. In a world like this, conflicts appear inevitable. In this context, the issue of multiculturalism in Poland is

z tym, zagadnienie wielokulturowości społeczeństwa polskiego stanowi jeden z często podejmowanych tematów przez pedagogów, socjologów, psychologów, zatroskanych o kształcenie przyszłych pokoleń w duchu tolerancji i otwartości na drugiego człowieka bez względu na jego pochodzenie, poglądy czy wyznawaną religię. Te założenia związane z dążeniem do równości każdego człowieka wpisują się w jedno z głównych wyzwań edukacyjnych i badawczych dotyczących kwestii wielokulturowości, którym jest „wypracowanie nowej koncepcji kultury wiedzy o sobie i innych” (Nikitorowicz, 2012). Stwarza to szansę współistnienia ludzi pochodzących ze zróżnicowanych kulturowo środowisk, a tym samym stawia przed szkołą i nauczycielami zadanie jakim jest nauczenie szacunku dla tych odmienności i zatroszczenie się o zabezpieczenie podstawowych praw człowieka. Oznacza to, że problematyka wielokulturowości należy do najważniejszych, z jakimi uporać się musi polska pedagogika, „aspirująca do miana nowoczesnej w integrującej się Europie, chcąca równocześnie zachować swoją specyfikę, lokalny koloryt kulturowy i odmienną tradycję dochodzenia właśnie do demokracji” (Górniewicz, 2001).

Miejscem, które umożliwi urzeczywistnienie działań edukacyjnych i kulturowych mających na celu wychowanie ku tolerancji w duchu otwartości na różnorodność jest szkoła. To pedagodzy w toku prawidłowo przebiegającego procesu wychowania i głoszenie idei wychowania wielokulturowego kształtują postawę tolerancji wśród uczniów. Także poznawanie wiedzy na temat innych grup i kultur, wskazywanie podobieństw i różnic sprzyja kształtowaniu refleksyjnego człowieka wyrozumiałego względem różnorodności świata. Niezbędnym warunkiem jest, zatem prowadzenie edukacji skierowanej na drugiego człowieka i dostosowanie systemu oświaty do potrzeb przedstawicieli wszystkich grup mniejszościowych w Polsce.

Bibliografia:

1. Barwiński, M. (2016). Wielokulturowość we współczesnych polskich badaniach geograficznych i edukacji geograficznej – zarys problematyki. *Przegląd Geograficzny*, t. 88, 137-157.
2. Cianciara, D. (2012). *Aspekty wielokulturowości w dzisiejszej Polsce*. Pobrane z: https://scholar.google.pl/scholar?hl=pl&as_sdt=0%2C5&as_vis=1&q=aspekty+wielokulturowo%2C5%9Bci+w+dzisiejszej+polsce&btnG=
3. Grzybowski, P.P. (2011). *Edukacja międzykulturowa – konteksty. Od tożsamości po język międzynarodowy*. Kraków: Impuls.
4. Hejnicka-Bezwińska, T. (2008). *Pedagogika ogólna*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
5. Jadwiszczak, J. (2008). *Różnorodność religijna, etniczna i kulturowa Żelowa*. Warszawa: Wydawca Narodowe Centrum Kultury.

one of the central questions explored by educators, sociologists, psychologists who are concerned about educating future generations in the spirit of tolerance and openness to others regardless of their origin, views or religion. These assumptions involving the pursuit of equality for every individual being belong to the main educational and research challenges regarding multiculturalism, which are aimed at “developing a new concept of a culture of knowledge about oneself and others” (Nikitorowicz, 2012). This creates an opportunity for coexistence of people from culturally diverse backgrounds, and thus the school and teachers are assigned the job of teaching respect for these differences and ensuring that the basic human rights are secured. Multiculturalism is one of the most important issues to be dealt with by Polish education studies – this area of research aspires to be modern in an integrating Europe, while at the same time striving to preserve its specificity, local cultural dimension and a different tradition of achieving democracy (Górniewicz, 2001)

School is the place where educational and cultural activities can be pursued to teach students tolerance in the spirit of openness to diversities. In the course of multicultural upbringing, it is the teachers and educators who inculcate the ideas of tolerance in their students. Also, learning about other groups and cultures, exploring similarities and differences fosters the development of the ability to reflect on and understand the diversity of the world. For this process to succeed, education needs to be focused on another human being and the educational system should cater to the needs of all minority groups in Poland.

6. Krajewska-Kułak, E., Łukaszuk, C. E. (2010). Wielokulturowość społeczeństwa polskiego. W: E. Krajewska-Kułak, I. Wrońska, K. Kędziora-Kornatowska (red.), *Problemy wielokulturowości w medycynie* (s. 79-91). Warszawa: Wydawnictwo Lekarskie PZWL.
7. Król-Mazur, R. (2016). Przemiany społeczności ormiańskiej w Polsce pod wpływem unii ze Stolicą Apostolską. *Krakowskie Pismo Kresowe*, nr 8, 15-64.
8. Kubiszyn, M. (2007). *Edukacja wielokulturowa w środowisku lokalnym. Studium teoretyczno – empiryczne na przykładzie ośrodka „Brama Grodzka – teatr NN” w Lublinie*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
9. Kwiatkowska, A. (2019). *Wielokulturowość w ujęciu interdyscyplinarnym*. Warszawa: PWN.
10. Kwieciński, Z. (2000). *Tropy – ślady – próby. Studia i szkice z pedagogiki pogranicza*. Poznań – Olsztyn: Edytor.
11. Lewowicki, T. (2011). O doświadczeniach edukacji wielokulturowej oraz perspektywie edukacji i pedagogiki międzykulturowej. W: T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, A. Szczurek-Boruta (red.), *Edukacja międzykulturowa. Dokonania, problemy, perspektywy* (s. 479-503). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
12. Lewowicki, T. (2012). Edukacja międzykulturowa – bilans otwarcia 2012. *Edukacja międzykulturowa*, nr 1, 15-16.
13. Madejczyk, P. (1998). *Mniejszości narodowe w Polsce. Państwo i społeczeństwo Polskie a mniejszości narodowe w okresach przełomów politycznych (1944-1948)*. Warszawa: Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk.
14. Nikitorowicz, J. (1995). *Pogranicze, tożsamość, edukacja międzykulturowa*. Białystok: Trans Humana.
15. Nikitorowicz, J. (2007). *Edukacja międzykulturowa kreowanie tożsamości dziecka*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Pedagogiczne.
16. Nikitorowicz, J. (2009). *Edukacja regionalna i międzykulturowa*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
17. Nikitorowicz, J. (2010). *Grupy etniczne w wielokulturowym świecie*. Sopot: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
18. Nikitorowicz, J. (2012). Fenomen wielokulturowości i prognozy rozwoju ku międzykulturowości. *Edukacja międzykulturowa nr 1*, 47-66.
19. Nikitorowicz, J. (2018). *Etnopedagogika. W kontekście wielokulturowości i ustawnie kształtującej się tożsamości*. Kraków: Impuls.
20. Ogrodzka-Mazur, E. (2014). *Cieszyńska szkoła badań pogranicza Profesora Tadeusza Lewowickiego*, Pobrane z: <http://www.czasopismoippis.up.krakow.pl/wp-content/uploads/2015/01/Ewa-OGRODZKA-MAZUR.pdf>
21. Orłowska, B. A. (2011). Polak-Łemek dwa bratanki (o życiu w wielokulturowym społeczeństwie – dawniej i dziś). *Pogranicze. Studia Społeczne*, t. XVII, 115-127.
22. Pasięka, A. (2013). Wielokulturowość po polsku o polityce wielokulturowości jako mechanizmie umacniania polskości. *Kultura i społeczeństwo, Polska Akademia Nauk*, nr 3, 129-155.
23. Raport dla UNESCO Międzynarodowej Komisji do spraw Edukacji dla XXI wieku pod przewodnictwem Jacques'a Delorsa (1998). *Edukacja: jest w niej ukryty skarb*. Pobrane z: https://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/4_Filary_Raport_Delorsa.pdf
24. Sadowski, A. (2016). Wielokulturowość jako czynnik zróżnicowanego i inteligentnego rozwoju Polski. *Optimum. Studia ekonomiczne*, nr 4 (82), 69-82.
25. Sobczak, J. (2003). *Wokół problemu definicji mniejszości narodowych*. Pobrane z: https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_14746_ssp_2003_1_02
26. Szuchta, R. (2015). *1000 lat historii Żydów polskich Podróż przez wieki*. Pobrane z: https://www.polin.pl/sites/default/files/podrecznik_1000_lat_historii_zydow_polskich_podroz_przez_wieki_web.pdf
27. Śliz, A. (2017). *Wielokulturowość: stygmat współczesnego świata? Próba analizy socjologicznej*. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
28. Tobijański, Z. (1994). *Czesi w Polsce*. Kraków: Towarzystwo Społeczno – Kulturalne Czechów i Słowaków w Polsce.
29. Vasyuta, O. (2005). Wielokulturowość współczesnego społeczeństwa. *Forum Politologiczne*, t. 2, 125-136.

30. Wolff, S. (2009). *Ethnic minorities in Europe: The basic facts*. Pobrane z: <http://www.stefanwolff.com/files/min-eu.pdf>
31. Zamojska, E. (2013). Inny jako obcy. Imigranci w polskim dyskursie publicznym i edukacyjnym. *Studia Edukacyjne*, nr 28, 191-207.
32. Zięba, A. A. (2016). Agnus Dei cum labaro, czyli znak i herb Ormian polskich – dzieło Katarzyny Agopsowicz. *Krakowskie Pismo Kresowe*, nr 8, 9-14.
33. Zybura, M. (2001). *Niemcy w Polsce*, Wrocław: Wydawnictwo Dolnośląskie.
34. Żebrowski, J. (2011). Wychowanie wielokulturowe w społeczeństwie obywatelskim. *Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość*, t. VIII, 221-232.